

DOI 10.26886/2520-7474.5(25)2017.4

UDC 378.147:004

**DIDACTIC CONDITIONS OF INFORMATION-COMMUNICATION
TECHONOLOGIES APPLICATION IN THE PROCESS OF STUDYING
OF SOCIAL AND HUMANITIES PROFILE STUDENTS**

F. Ya. Mainaev

H. S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University, Ukraine, Kharkiv

The article considers the use of didactic conditions of information and communication technologies during teaching social and humanitarian faculties. The author defines teaching conditions as a set of interrelated conditions which contribute learning process and provide education achievement. This paper hypothesizes that with the use of ICT effectiveness of the educational process depends on teaching conditions: 1) forming the motivation of using ICT in the education; 2) consideration of specific features of teaching social and humanitarian faculties; 3) establishment of interactive communication through ICT;

Key words: didactic conditions blended learning, emotional intelligence, information and communication technologies, communications, motivation.

Майнаєв Ф. Я. Дидактичні умови застосування інформаційно-комунікаційних технологій у процесі навчання студентів суспільно-гуманітарного профілю / Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди, Україна, Харків

У статті розглядаються дидактичні умови застосування інформаційно-комунікаційних технологій у процесі навчання студентів суспільно-гуманітарного профілю. Автором визначено дидактичні умови як сукупність взаємопов'язаних обставин, що сприяють ефективності навчального процесу й забезпечують успішність навчання. У роботі висувається гіпотеза, що

ефективність навчального процесу із застосуванням ІКТ залежить від виконання таких дидактичних умов, як: 1) формування мотивів застосування ІКТ у навчанні; 2) урахування специфіки навчання студентів суспільно-гуманітарного профілю; 3) організація комунікативної взаємодії за допомогою ІКТ.

Ключові слова: дидактичні умови, змішане навчання, емоційний інтелект, інформаційно-комунікаційні технології, комунікація, мотивація.

Вступ. Наразі сучасна освіта немислима без інформаційно-комунікаційних технологій, які в освітній галузі стрімко еволюціонують від засобу візуалізації до інструменту пізнання, розвитку та підвищення інтелектуальної виразності студентів. І такими, на нашу думку, є мережні технології. Поєднання традиційного навчання й on-line (blended learning) є трендом української освіти. Тому актуальним є визначення сукупності тих взаємопов'язаних обставин, що забезпечать успішний перебіг навчального процесу із застосуванням ІКТ.

Звичайно, дидактичні умови, пов'язані з упровадженням і застосуванням ІКТ у навчальному процесі вищої школи, розглядалися у вітчизняній педагогічній науці, однак наукові доробки з цієї теми стосувалися переважно навчання студентів природничо-математичного профілю, підготовки фахівців військових, економічних, технічних і медичних спеціальностей (Р. Бужиков, М. Бубнова, Н. Голівер, С. Горобець, Н. Іванькова, Ю. Казаков, Н. Побережна). Натомість дидактичні умови застосування ІКТ у процесі навчання студентів суспільно-гуманітарного профілю розглянуто недостатньо, хоча такі напрацювання є (О. Бондаренко, О. Мацюк, І. Мишук, О. Подзигун, О. Рогульська, А. Янковець та ін.). Однак дослідниками не враховувалися всі дидактичні можливості ІКТ, які стрімко

розвиваються. У той же час процес навчання студентів суспільно-гуманітарного профілю має свої особливості, що зумовлені специфікою гуманітарного знання.

Отже, **метою статті** є розглянути дидактичні умови застосування ІКТ у процесі навчання студентів суспільно-гуманітарного профілю, тобто ті умови, які забезпечують перехід властивостей ІКТ із стану можливості в стан дійсності.

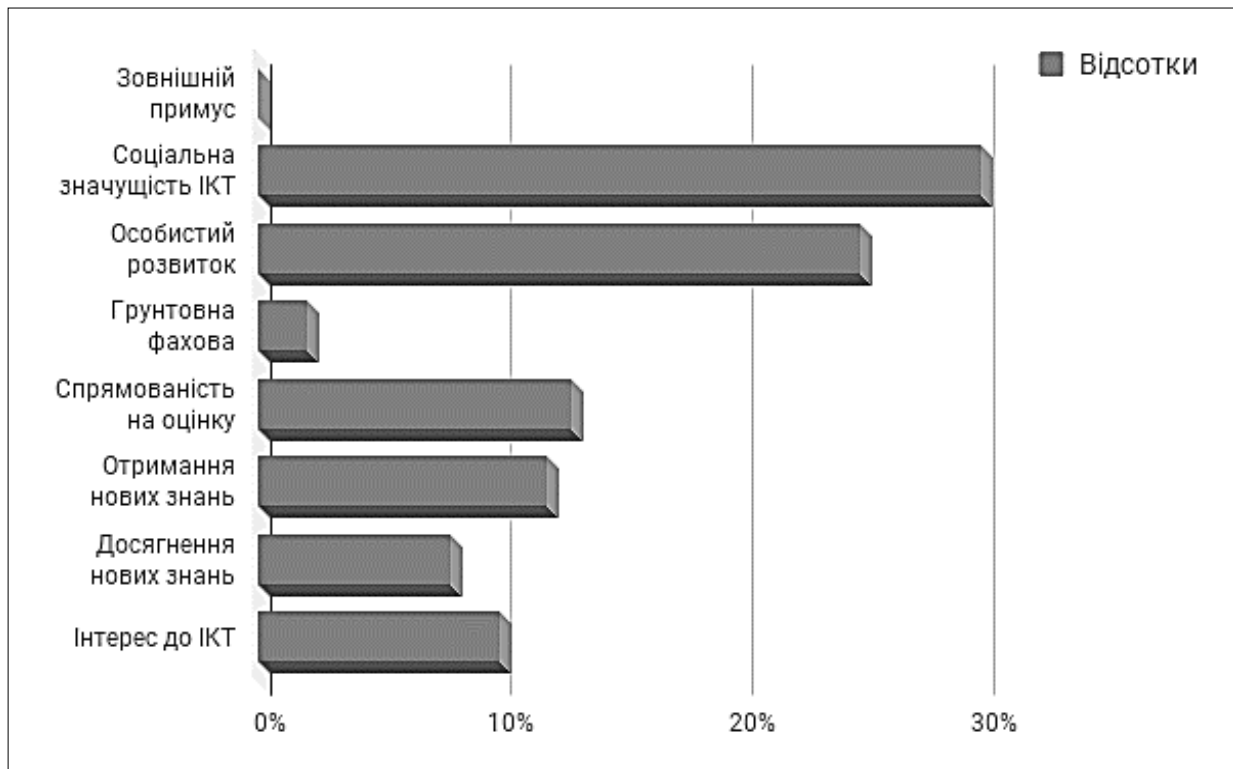
Виклад основного матеріалу. Перша дидактична умова – *формування в студентів мотивів застосування ІКТ у процесі навчання*. Сучасні студенти вільно орієнтуються в Інтернет-просторі та світі гаджетів. Однак ефективність застосування ІКТ залежить не так від електронної грамотності тих, хто навчається, як від їх умотивованості до застосування цих технологій.

Мотивацію в навчальній діяльності необхідно розглядати як одну з умов створення навчального середовища, у якому реалізуються зони найближчого розвитку студентів. Вона є сукупністю мотивів, спонукань, що визначають зміст, спрямованість, характер діяльності особистості та її поведінку [1, с.156]. Мотив є спонуканням до виконання тієї або іншої дії чи здійснення вчинку. Як продукт мотивації він може бути спричинений як внутрішніми, так і зовнішніми мотиваторами, які є психологічними факторами (утвореннями), що беруть участь в конкретному мотиваційному процесі й зумовлюють прийняття особистістю рішення [2, с. 85].

На наше припущення, такими мотиваторами для студентів суспільно-гуманітарного профілю є: 1) зовнішній примус (викладачі); 2) соціальна значущість ІКТ (соціальний запит на ІКТ-компетентного фахівця); 3) особистий розвиток; 4) ґрунтовна фахова підготовка; 5) спрямованість на оцінку; 6) отримання нових знань; 7) досягнення успіху (виконання будь-якого завдання якнайкраще); 8) інтерес до ІКТ.

За допомогою методики Б. Пашнева [3], адаптованої до нашого дослідження, нами було виявлено, що соціальна значущість ІКТ є основним мотиватором для 30% респондентів; особистий розвиток – для 25%; спрямованість на оцінку – для 13%; отримання знань – для 12%; інтерес до ІКТ – для 10%; досягнення успіху – для 8%; ґрунтова фахова підготовка – для 2%. У той же час зовнішній примус не є мотиватором до застосування ІКТ для жодного з учасників діагностування. Необхідно зазначити, що для студентів I курсу основним мотиватором є спрямованість на оцінку.

Результати діагностування проілюстровано на рис. 1.

Рис. 1. Застосування ІКТ у процесі навчання студентів I-IV курсів історичного факультету ХНПУ ім. Г.С. Сковороди

На наш погляд, проблема полягає не в недостатній ІКТ-компетентності студентів. Як показало опитування, більшість із них вважають себе в цьому питанні цілком компетентними. Проблема

полягає в тому, що студенти не завжди розуміють, як вони можуть використати ІКТ у навчанні й повсякденному житті.

Друга дидактична умова – *урахування специфіки навчання студентів суспільно-гуманітарного профілю*. Висунення цієї дидактичної умови зумовлено насамперед тими змінами, які вносить у процес гуманітарного пізнання застосування ІКТ. До цих змін ми відносимо: 1) виникнення нового виду комунікації – інтернет-комунікації; 2) появу нової інтерактивної форми діалогу – «студент-комп'ютер»; 3) модифікацію, візуалізацію тексту.

Реалізація цієї дидактичної умови передбачає, по-перше, формування оціночного судження й ціннісного ставлення студентів до матеріалу, що вивчається; по-друге, виконання реальних дій; а по-третє, імітацію реальної дійсності.

Таблиця 1

**Урахування специфіки навчання
студентів суспільно-гуманітарного профілю**

Способи реалізації	Навчальне завдання	Освітній продукт ІКТ	Засоби ІКТ	Педагогічні дії
Формування оціночно-об'єктивного судження, ціннісного ставлення до навчального матеріалу	Мережна оцінка		Мережні, апаратні (девайси)	Визначення SMART-цілей; передбачення кінцевого результату; мотивація навчальної діяльності; педагогічний супровід; забезпечення зворотного зв'язку.
	Перегляд відеоматеріалів	відеорієнтація		
		анонс ролик-настрій		
Виконання реальних дій	Мережний диспут	відео, фото, малюнки		
Імітація реальної дійсності	Розв'язування відеозадач	відеозадачі		

Майбутня професійна діяльність студентів, які здобувають освіту на факультетах суспільно-гуманітарного профілю (політолог, практичний психолог, соціальний працівник, соціолог, учитель, юрист і ін.), пов'язана з комунікацією з людьми та передбачає як безпосередній, так і опосередкований вплив на них. Тому особливого значення для них набуває формування емоційного інтелекту.

Емоційний інтелект є сукупністю здібностей усвідомлювати власні емоції й почуття, розуміти й керувати ними, взаємодіючи з іншими людьми [4]. Розвиток емоційного інтелекту є розвитком здатності керувати не тільки власними, але й чужими емоціями. Поведінка людей із високим рівнем емоційного інтелекту є більш гнучкою. Вони спроможні опановувати свою емоційно-вольову сферу, що допомагає їм у досягненні поставлених цілей через взаємодію з іншими. Тому формування емоційного інтелекту набуває особливої значеннєвості для особистості.

Формуванню емоційного інтелекту певною мірою сприяє залучення студентів до використання креолізованих текстів, при створенні яких адресат прагне не лише зафіксувати певну інформацію, але й висловити власне ставлення до змісту та викликати певну емоційну оцінку в того, кому це інтерактивне повідомлення, власне, призначено. Отже, креолізовані тексти обов'язково містять емоційний компонент. На наш погляд, креолізовані тексти є результатом осмислення студентами певної навчальної інформації, що є, по суті, інтерпретацією навчального матеріалу.

Третя дидактична умова застосування ІКТ у процесі навчання студентів суспільно-гуманітарного профілю – *організація комунікативної взаємодії засобами ІКТ.*

Комунікативна взаємодія є педагогічним спілкуванням, спрямованим на: 1) організацію й підтримку навчальної діяльності

студентів, як аудиторної, так і поза неї як єдиного процесу; 2) взаємообмін актуальною інформацією; 3) забезпечення зворотного зв'язку між учасниками навчання. Порівняно новітнім способом організації комунікативної взаємодії за допомогою ІКТ є *WEB-сайти*.

З урахуванням зростаючої ролі комунікативної взаємодії в ІКТ-насиченому середовищі з перспективою організації її за допомогою ІКТ було проведено анкетування «Використання Web-сайтів у навчанні».

Аналіз результатів анкетування дозволив з'ясувати, що 99 % усіх учасників анкетування мають сторінку в соціальній мережі, 1% із опитаних не має її, але збирається створити. Активно використовують соціальні мережі в навчальних цілях 63%, час від часу використовують їх – 31%, узагалі не використовують 6%. На питання, яка платформа є більш зручною для навчання, 49% респондентів відповіли, що соціальна мережа, 41% - блог. Цікавим є те, що 10% запропонували власний варіант для навчання on-line: 1) загальноуніверситетський сайт з особистим кабінетом для курсу; 2) сайт, де є розклад занять, навчальні матеріали, які постійно оновлюються, 3) консультації з викладачами через Skype, 4) участь у Wiki-проектах. На питання, чи покращиться навчання, якщо частина навчальних матеріалів буде викладатися на платформі Web-сайту (соціальної мережі або блогу), 33% відповіли, що так. При цьому кількість респондентів, які вибрали цей варіант відповіді, на різних курсах є приблизно однаковою – від 7 до 9 учасників. Зазначимо, що 46% утрималися від однозначної відповіді, а 21% узагалі вважає, що це не сприятиме поліпшенню навчання. На питання, чи покращиться навчання, якщо на платформі Web-сайту студенти будуть обговорювати окремі питання навчального матеріалу, перевіряти свої знання за допомогою тестів on-line, 50% учасників анкетування відповіли, що так, 10% респондентів відповіли,

що ні, а 40% не дали однозначної відповіді, оскільки вважають, що це потребує перевірки.

На підставі проведеного аналізу результатів анкетування студентів історичного факультету I-IV курсів ХНПУ ім. Г.С. Сковороди «Використання Web-сайтів у навчанні» ми дійшли певних висновків. Респонденти в основному позитивно сприймають перспективу поєднання традиційного навчання й on-line. У той же час окремі учасники анкетування обережно поставилися до цього, проте це не є свідченням їх консерватизму в навчанні. Студенти готові до змін, однак вони хочуть бути переконаними, що ризиків для їх освіти немає. Не менш вартісним для респондентів є характер навчальних завдань on-line, оскільки вони віддають перевагу активній навчальній діяльності. Вибір студентів можна, по-перше, пояснити тим, що для них є важливим набуття практичних умінь і навичок; по-друге, активна позааудиторна on-line діяльність може бути оціненою викладачем навчальним балом, тоді як пасивне переглядання навчальних матеріалів – ні; по-третє, студенти потребують взаємодії з викладачами, їх емоційної підтримки. Отже, організація комунікативної взаємодії за допомогою Web-сайтів потребує дотримання принципу соціальної присутності. На думку Д. Данлеп і Патріка Лоуентала [5], дотримання цього принципу, в основу якого покладено тезу – людина істота соціальна, є найважливішою умовою ефективного використання соціальних мереж.

Висновки. Визначені дидактичні умови застосування ІКТ у процесі навчання студентів суспільно-гуманітарного профілю сприятимуть формуванню: 1) навичок самостійної науково-дослідної роботи й науково-педагогічної діяльності; 2) уміння пошуку й опрацювання різних джерел інформації; 3) навичок міжособистісної й ділової комунікації; 4) навичок практичного застосування сучасних

інформаційних технологій; 5) уміння презентувати підсумки виконаної роботи. Будь-яка умова не може реалізуватися осібно, а її ефективність досягається лише залежно від інших, тобто виконання однієї дидактичної умови готує підґрунтя для наступної. Тож сподіватися на отримання очікуваного результату можна лише реалізуючи дидактичні умови в їх сукупності.

Література:

1. Майнаєв Ф. Я. *Виявлення у студентів суспільно-гуманітарного профілю мотивів застосування інформаційно-комунікаційних технологій у процесі навчання* / Ф. Я. Майнаєв // *Психолого-педагогічні проблеми вищої і середньої освіти в умовах сучасних викликів: теорія і практика: матеріали II міжн. наук.-практ. конф. (11 квітня 2017 р.)* / ХНПУ ім. Г. С. Сковороди. – Харків: Стиль-Издат, 2017. – С. 156-158
2. Ильин Е. П. *Мотивация и мотивы* / Е. П. Ильин. – СПб.; М.; Харьков; Мн.: Питер, 2002. – 512 с.
3. *Психологу для роботи. Діагностичні методика: зб.* / уклад.: М. В. Лемак, В. Ю. Петрище. – Ужгород: Вид-во Олександра Гаркуші, 2012. – 615 с.
4. Mayer J. D. *What is Emotional Intelligence?* [Електронний ресурс] / J. D. Mayer, P. Salovey. – Режим доступу до джерела: http://unh.edu/emotional_intelligence/EIAssets/EmotionalIntelligenceProper/EI1997MSWhatIsEI.pdf
5. Dunlap J. C. *Tweeting the Night Away: Using Twitter to Enhance Social Presence* / J. C. Dunlap, P. R. Lowenthal // *Information Systems Education*. – [Електронний ресурс]. – Режим джерела: http://www.fp.ucalgary.ca/maclachlan/EDER_679.06_Fall_2009/tweeting_the_night_away.pdf

References:

1. Ilin Ye.P. *Motivatsiya i motivy / Ye.P. Ilin.* – SPb.; M.; Kharkov; Mn.: Piter, 2002. – 512 s.
2. Maynaev F. Ya. *Viyavlennya u studentiv suspilno-gumanitarnogo profilyu motiviv zastosuvannya informatsiyno-komunikatsiynikh tekhnologiy u protsesi navchannya / F. Ya. Maynaev // Psikhologo-pedagogichni problemi vishchoï i serednoï osviti v umovakh suchasnikh viklikiv: teoriya i praktika: materialy II mizhn. nauk.-prakt. konf. (11 kvitnya 2017 r.) / KhNPU im. G. S. Skovorodi.* – Kharkiv: Stil-Izdat, 2017. – S. 156-158
3. *Psikhologu dlya roboti. Diagnostichni metodiki: zb. / uklad.: M. V. Lemak, V. Yu. Petrishche.* – Uzhgorod: Vid-vo Psikhologu dlya roboti. *Diagnostichni metodiki: zb. / uklad.: M. V. Lemak, V. Yu. Petrishche.* – Uzhgorod: Vid-vo Oleksandra Garkushi, 2012. – 615 s. Oleksandra Garkushi, 2012. – 615 s.
4. Mayer J. D. *What is Emotional Intelligence? [Electronic resource] / J. D. Mayer, P. Salovey.* – http://unh.edu/emotional_intelligence/EIAssets/EmotionalIntelligenceProper/EI1997MSWhatIsEI.pdf
5. *Dunlap J. C. Tweeting the Night Away: Using Twitter to Enhance Social Presence / J. C. Dunlap, P. R. Lowenthal // Information Systems Education.* – [Electronic resource]. – http://www.fp.ucalgary.ca/maclachlan/EDER_679.06_Fall_2009/tweeting_the_night_away.pdf